

U S T A W A

z dnia 11 września 1944 r.

o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

*Z ofiarnej walki ludu polskiego,
z krwi patriotów, przelanej ku chwale
Ojczyzny,
z bohaterskiego znoju żołnierzy Wolności,
z ducha braterskiej więzi Słowian w walce
z dziczą germańską,*

powstaje znów do życia Wolna i Niepodległa
Polska.

My, członkowie Krajowej Rady Narodowej, zgromadzeni na uwolnionej Ziemi Polskiej, pomni obowiązku wobec Narodu, z którego woli zjednoczyliśmy się do czynu i walki, wierni zasadom Manifestu Lipcowego, postanawiamy:

R o z d z i a ł I.

Powołanie rad narodowych.

Art. 1. Do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu w myśl zasad konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., jako tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe na oswobodzonych od okupanta terenach Rzeczypospolitej Polskiej, działają rady narodowe.

Art. 2. 1. Struktura hierarchiczna rad narodowych jest następująca:

- a) Krajowa Rada Narodowa,
- b) wojewódzkie rady narodowe,
- c) powiatowe rady narodowe,
- d) miejskie rady narodowe,
- e) gminne rady narodowe.

2. Zakres działalności terytorialnej rad narodowych wskazanych w § 1 punkty b—e, opiera się na podziale administracyjnym Rzeczypospolitej Polskiej z tym, że Rady Narodowe miast Warszawy i Łodzi posiadają uprawnienia wojewódzkich rad narodowych, miejskie rady narodowe miast wydzielonych posiadają uprawnienia powiatowych rad narodowych, zaś miejskie rady narodowe miast nie wydzielonych — uprawnienia gminnych rad narodowych.

R o z d z i a ł II.

Skład rad narodowych.

Art. 3. Udział w tworzeniu rad narodowych biorą wszystkie organizacje i zrzeszenia

demokratyczno-niepodległościowe, które zgłoszą swoją działalność we właściwych organach Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i stoją na gruncie mocy obowiązującej ustawy konstytucyjnej z dnia 17 marca 1921 r.

Art. 4. Krajowa Rada Narodowa składa się:

- 1) z członków Krajowej Rady Narodowej, którzy zostali powołani przed uchwaleniem niniejszej ustawy,
- 2) z przedstawicieli, delegowanych przez organizacje polityczne i gospodarcze, centralne zrzeszenia zawodowe i społeczne, działające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) z przedstawicieli wojewódzkich rad narodowych oraz Rad Narodowych miast Warszawy i Łodzi w liczbie po 5 członków od każdej z tych rad,
- 4) z przedstawicieli organizacji polskich zagranicą, skupiających w swych szeregach obywateli polskich, o ile organizacje te podporządkowały się Krajowej Radzie Narodowej,
- 5) z dokooptowanych przez Krajową Radę Narodową, na wniosek jej Prezydium wybitnych i zasłużonych przedstawicieli wojskowości, nauki, literatury, sztuki i pracy społecznej, z tym, by liczba dokooptowanych nie przekraczała $\frac{1}{4}$ ogólnej liczby członków Krajowej Rady Narodowej.

Art. 5. § 1. Organizacje polityczne wysyłają swych przedstawicieli do Krajowej Rady Narodowej na podstawie porozumienia się między sobą ich instancji kierowniczych.

§ 2. Liczbę przedstawicieli zrzeszeń zawodowych i społecznych ustali w każdym konkretnym przypadku Prezydium Krajowej Rady Narodowej, biorąc pod uwagę rzeczywistą rolę społeczną, wpływ i liczebność danej organizacji oraz zasadę, aby w Krajowej Radzie Narodowej były odpowiednio reprezentowane wszystkie niżej wymienione zrzeszenia:

- a) robotnicze i pracownicze związki zawodowe,
- b) organizacje i zrzeszenia zawodowe inteligencji pracującej,
- c) organizacje rzemieślnicze,
- d) organizacje rolnicze,
- e) centrale i związki spółdzielcze,
- f) organizacje i zrzeszenia przemysłowe i handlowe,
- g) instytucje kulturalne i oświatowe,
- h) stowarzyszenia pomocy i opieki społecznej,
- i) organizacje młodzieży.

§ 3. Liczba przedstawicieli wymienionych w § 2 zrzeszeń i organizacji z całego terenu Rzeczypospolitej Polskiej wraz z dotychczasowymi członkami Krajowej Rady Narodowej z ich ramienia, nie może przekraczać $\frac{1}{5}$ ogółu członków Krajowej Rady Narodowej.

§ 4. Ogólna liczba członków Krajowej Rady Narodowej nie może przekraczać 444.

Art. 6. § 1. System przedstawicielstwa w wojewódzkich, powiatowych, miejskich i gminnych radach narodowych winien odpowiadać zasadom, wyrażonym w art. 4 pkt. 1, 2, 5 oraz w art. 5 § 1, 2, 3 z tym, że liczba członków tych rad nie powinna przekraczać:

- a) w radach wojewódzkich oraz w miastach Warszawie i Łodzi — 100,
- b) w radach powiatowych — 50,
- c) w radach miejskich, w miastach:

	do	5.000	mieszkańców	—	12	
ponad	5.000	do	10.000	mieszkańców	—	16
ponad	10.000	do	25.000	mieszkańców	—	24
ponad	25.000	do	40.000	mieszkańców	—	32
ponad	40.000	do	60.000	mieszkańców	—	40
ponad	60.000	do	120.000	mieszkańców	—	48
ponad	120.000	do	180.000	mieszkańców	—	56
ponad	180.000	do	250.000	mieszkańców	—	64
ponad	250.000		mieszkańców	—	72	

- d) liczba członków rad gminnych winna wynosić nie mniej niż 12 i nie więcej niż 30 osób, z uwzględnieniem w miarę możliwości przedstawicielstwa w radzie poszczególnych gromad wiejskich na terenie danej gminy.

§ 2. Narodowe rady gminne oraz miejskie, w miastach niewydzielonych, delegują do Rady Powiatowej po jednym przedstawicielu z grona prezydium danej rady narodowej.

Narodowe rady powiatowe i rady narodowe w miastach wydzielonych (z wyjątkiem miast Warszawy i Łodzi) delegują po 2 przedstawicieli do wojewódzkiej rady narodowej z grona swego prezydium.

Do rad narodowych miejskich nie wchodzi przedstawiciele innych rad terenowych.

§ 3. Liczba członków dokooptowanych nie może przekraczać:

- a) w wojewódzkich radach narodowych — $\frac{1}{4}$ ogółu członków rady,
- b) w powiatowych radach narodowych — $\frac{1}{5}$ ogółu członków rady,
- c) w gminnych radach narodowych — $\frac{1}{6}$ ogółu członków rady.

Art. 7. § 1. Delegatami organizacji wymienionych w art. 4 mogą być osoby, które brały lub biorą czynny udział, bądź w walce zbrojnej z okupantem, bądź w cywilnej akcji samoobrony i oporu, włączając w to akcję propa-

gandową, bądź też w akcji odbudowy państwowości polskiej w zakresie politycznym, społecznym, gospodarczym lub kulturalnym, o ile ukończyły 21 lat życia.

§ 2. Nie mogą być delegatami osoby, obciążone zarzutem współdziałania z okupantem niemieckim w jego walce z narodem polskim, bądź też udziałem w walce bratobójczej z niepodległościowymi organizacjami demokratycznymi.

Art. 8. Prezydium każdej rady narodowej wyższego stopnia, sprawdza w granicach swojej właściwości terytorialnej, prawidłowość ukonstytuowania się rad narodowych niższych stopni.

Art. 9. Nowowprowadzeni członkowie rady narodowej, składają na ręce przewodniczącego rady narodowej, następujące ślubowanie:

„Ślubuję uroczyście, jako członek rady narodowej, według najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować dla dobra Narodu Polskiego, stać na straży jego praw demokratycznych i czynić wszystko, w miarę swoich sił i uzdolnień, dla umocnienia niepodległości i pomyślnego rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 10. Członkowie Krajowej Rady Narodowej, używają tytułu „poseł do Krajowej Rady Narodowej”.

Art. 11. Art. 21 i 22 Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. mają odpowiednie zastosowanie do członków Krajowej Rady Narodowej.

Art. 12. Członkowie Krajowej Rady Narodowej mają prawo do bezpłatnego korzystania z państwowych środków komunikacyjnych na terenie całego państwa.

R o z d z i a ł III.

Organy rad narodowych.

Art. 13. § 1. Rady narodowe wybierają ze swego grona Prezydium, złożone z przewodniczącego, jego zastępcy oraz 3 członków.

§ 2. Krajowa Rada Narodowa wybiera Prezydium, złożone z 5 osób, w skład którego wchodzi: Przewodniczący, jego zastępcy oraz Naczelnny Dowódca Wojska Polskiego.

Art. 14. Do Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej i jego zastępców mają zastosowanie wszystkie postanowienia konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., dotyczące marszałka i wicemarszałków sejmu.

Art. 15. § 1. Pomocniczym organem Krajowej Rady Narodowej jest Biuro Prezydyjne.

§ 2. Organizację Biura Prezydyjnego i zakres jego działalności ustali rozporządzeniem Prezydium Krajowej Rady Narodowej.

§ 3. Mianowanie funkcjonariuszów Biura Prezydyjnego na stanowiskach kierowniczych należy wyłącznie do Prezydium Krajowej Rady Narodowej.

Art. 16. § 1. Do czasu zorganizowania Najwyższej Izby Kontroli Państwa (art. 9 Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r.) wszystkie kompetencje Najwyższej Izby Kontroli Państwa przekazuje się Prezydium Krajowej Rady Narodowej, które wykonywuje kontrolę przez specjalne Biuro Kontroli przy Prezydium Krajowej Rady Narodowej.

§ 2. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, oraz wszystkie resorty i inne podległe im instytucje, urzędy, zakłady, przedsiębiorstwa itp. państwowe i samorządowe, będą udostępniać Biuru Kontroli do wglądu, znajdujące się w ich dyspozycji dokumenty finansowe (budżety, plany finansowo-gospodarcze, dokumenty przychodowe i rozchodowe, księgi rachunkowe i t. p.), umożliwiać kontrolę mienia publicznego oraz pod publicznym zarządem się znajdującego (kasy, magazyny, inwentarz itp.), oraz udzielać wszelkich wyjaśnień w sprawach organizacyjnych, administracyjnych, gospodarczych i finansowych.

Art. 17. Rady narodowe, jako organ kontroli społecznej, mają prawo w swoim zakresie działania wyłaniania i wyznaczania nadzwyczajnych komisji dla poszczególnych spraw, z prawem wzywania świadków i rzeczoznawców, oraz przesłuchiwania stron zainteresowanych.

R o z d z i a ł IV.

Funkcjonowanie rad narodowych.

Art. 18. § 1. Posiedzenia rad narodowych wojewódzkich, powiatowych, miejskich i gminnych, odbywają się obowiązkowo przynajmniej raz na miesiąc, zaś Krajowej Rady Narodowej, przynajmniej raz na kwartał.

§ 2. Poza tym, posiedzenie rady narodowej może być zwołane w każdym czasie przez prezydium rady z inicjatywy własnej, lub też na wniosek przynajmniej 1/4 członków rady.

§ 3. Obecność na posiedzeniu rady narodowej jest obowiązkowa. Członek rady, opuszczający bez uzasadnienia przyczyny 2 posiedzenia rady, może być uchwałą prezydium rady pozbawiony mandatu. O pozbawieniu mandatu delegata zostaje powiadomiony odnośny organ wysyłający, celem wysłania innego delegata.

§ 4. Każdej radzie narodowej przysługuje prawo zawieszenia swych członków w pra-

wach członkowskich zwykłą większością głosów i wykluczenia z rady większością $\frac{2}{3}$ głosów. Organizacja delegująca ma prawo wysłać nowego przedstawiciela na miejsce wykluczonego członka rady.

Wykluczonemu, lub zawieszonemu członkowi przysługuje prawo odwołania się do hierarchicznie wyższej rady narodowej.

Art. 19. Rady narodowe winny być zwołane na sesję budżetową najpóźniej w styczniu, przed rozpoczęciem roku budżetowego.

Art. 20. Do prawomocności uchwał potrzebna jest zwykła większość głosów, przy obecności przynajmniej $\frac{1}{3}$ liczby członków, faktycznie powołanych w myśl art. 4 i 6.

Art. 21. § 1. Rady narodowe zorganizowane są na zasadzie hierarchicznego podporządkowania się.

§ 2. Władzą zwierzchnią i nadzorczą wszystkich rad narodowych jest Krajowa Rada Narodowa, która ustala linie wytyczne i nadaje kierunek pracom innych rad narodowych.

§ 3. Krajowa Rada Narodowa może rozwiązać każdą bezpośrednio lub pośrednio hierarchicznie niższą radę narodową i zawiesić lub wykluczyć poszczególnych jej członków.

Art. 22. § 1. Każda rada narodowa niższego stopnia przedkłada hierarchicznie wyższej, terytorialnie właściwej radzie narodowej sprawozdanie ze swej działalności nie później niż dnia 15 każdego miesiąca kalendarzowego.

§ 3. Odpisy protokółów posiedzeń rady winny być w trybie przewidzianym w § 1, przedkładane nie później niż dnia 7-go po odbyciu posiedzenia.

§ 4. Sprawozdania z działalności wojewódzkich rad narodowych winny być przedkładane w trybie przewidzianym w §§ 1, 2 i 3, Krajowej Radzie Narodowej.

§ 5. Za wykonanie powyższych postanowień odpowiada osobiście przewodniczący rady.

Art. 23. Każda uchwała rady narodowej (wojewódzkiej, powiatowej, miejskiej i gminnej) pozostająca w sprzeczności z ustawą niniejszą, lub innymi obowiązującymi przepisami, będzie uchylona w trybie nadzoru przez Krajową Radę Narodową.

Art. 24. Posiedzenia rad narodowych są jawne, w poszczególnych wypadkach rady narodowe mogą uchwalić tajność posiedzenia.

Art. 25. Krajowa i terenowe rady narodowe posługują się pieczęcią z Orłem Piastowskim.

R o z d z i a ł V.

Kompetencja rad narodowych.

Art. 26. Zakres działania Krajowej Rady Narodowej obejmuje:

- 1) ustawodawstwo;
- 2) planowanie działalności publicznej, w szczególności ustalania budżetów i planów świadczeń w naturze;
- 3) ustalanie stanu liczebnego wojska oraz liczby mającego być pobranym rekruta;
- 4) kontrolę działalności organów wykonawczych, z punktu widzenia zgodności z ustawami i uchwałonymi planami, oraz polityki i celowości;
- 5) powoływanie i odwoływanie organów wykonawczych, — to jest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, lub jego poszczególnych członków, oraz Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego;
- 6) uchwalenie w drodze ustawy podstawowych aktów gospodarki, jako to: zaciągania pożyczek, zbycia, zamiany, lub obciążania nieruchomości majątku państwowego, przyjęcia gwarancji finansowych;
- 7) zatwierdzanie umów handlowych, celnych oraz stale obciążających Państwo pod względem finansowym.
- 8) uchwalanie w drodze ustawy nadzwyczajnych aktów politycznych, jako to: wypowiedzenie wojny, zawarcie pokoju, zawarcie przymierza, wprowadzenie stanu wyjątkowego, wprowadzenie stanu wojennego, zatwierdzenie międzynarodowych umów państwowych, wprowadzających przepisy prawne, obowiązujące obywateli polskich albo zmieniające granice państwa, amnestia.

Art. 27. Poza uprawnieniami przysługującymi Krajowej Radzie Narodowej z art. 26, Krajowa Rada Narodowa uprawniona jest do powołania w momencie uznanym przez siebie za odpowiedni, Tymczasowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 28. Do kompetencji terenowych rad narodowych należy w zakresie ich właściwości terytorialnych:

- 1) planowanie działalności publicznej, w szczególności: ustalanie budżetu oraz planu świadczeń w naturze;
- 2) kontrola działalności organów wykonawczych (państwowych i samorządowych), z punktu widzenia legalności, celowości i zgodności z zasadniczą linią działalności Krajowej Rady Narodowej;

- 3) powoływanie samorządowych organów wykonawczych;
- 4) zawieranie umów w sprawie zaciągnięcia pożyczki, zbycia, zmiany lub obciążenia majątku nieruchomości.

Art. 29. § 1. Niezależnie od uprawnień przewidzianych w art. 28, radom narodowym może być, stosownie do postanowień, zawartych w art. 3 ust. 4 konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. przekazany właściwy zakres ustawodawstwa.

§ 2. Przekazanie to może nastąpić tylko każdorazową uchwałą Krajowej Rady Narodowej.

Art. 30. § 1. Prace każdej rady narodowej w zakresie planowania i budżetowania winny być zakończone przed dniem 1-go kwietnia.

§ 2. Projekty planów (preliminarze budżetowe) winny być przedłożone przez właściwe organy wykonawcze, Krajowej Radzie Narodowej i innym radom narodowym — do dnia 1-go stycznia.

§ 3. O ile, do dnia 1-go kwietnia, dana rada narodowa nie uchwali budżetu lub przedłożonych jej planów, Przewodniczący rady narodowej zarządzi ogłoszenie budżetu i planów w brzmieniu, zaprojektowanym przez organy wykonawcze.

R o z d z i a ł VI.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 31. Na terenach Rzeczypospolitej Polskiej, pozostających jeszcze pod okupacją, terenowe rady narodowe tworzą się w trybie i na zasadach, wyrażonych w Statucie Tymczasowym Rad Narodowych z dnia 1-go stycznia 1944 r.

Art. 32. § 1. Istniejące na terenach oswobodzonych z pod okupacji rady narodowe, które powstały w trybie i na zasadach przepisów Statutu Tymczasowego Rad Narodowych

z dnia 1 stycznia 1944 r. — z wyjątkiem Krajowej Rady Narodowej — winny w terminie do dnia 1 listopada 1944 r. dostosować swoją organizację do zasad ustawy niniejszej.

§ 2. Istniejące na terenach pozostających jeszcze pod okupacją rady narodowe, winny dostosować swoją organizację do zasad ustawy niniejszej w terminie dni 30 od chwili oswobodzenia spod okupacji.

§ 3. Krajowa Rada Narodowa uzupełni swój skład delegatami z terenów już oswobodzonych spod okupacji w trybie wskazanym ustawą niniejszą, w terminie do dnia 1 stycznia 1945 r., zaś delegatami z terenów znajdujących się jeszcze pod okupacją, w ciągu dni 90 od momentu oswobodzenia.

Art. 33. Z chwilą przeprowadzenia wyborów powszechnych do ciał parlamentarnych na zasadach konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. Krajowa Rada Narodowa ulegnie automatycznemu rozwiązaniu.

Art. 34. Zmiana lub uchylenie mocy obowiązującej ustawy niniejszej może nastąpić tylko uchwałą Krajowej Rady Narodowej, powziętą większością kwalifikowaną $\frac{2}{3}$ głosów, przy obecności co najmniej połowy liczby członków Krajowej Rady Narodowej.

Art. 35. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Prezydium Krajowej Rady Narodowej i Polskiemu Komitetowi Wyzwolenia Narodowego.

Art. 36. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Przewodniczący Krajowej
Rady Narodowej:

Bolesław Bierut

Przewodniczący Polskiego Komitetu
Wyzwolenia Narodowego:

Edward Bolesław Osóbka-Morawski